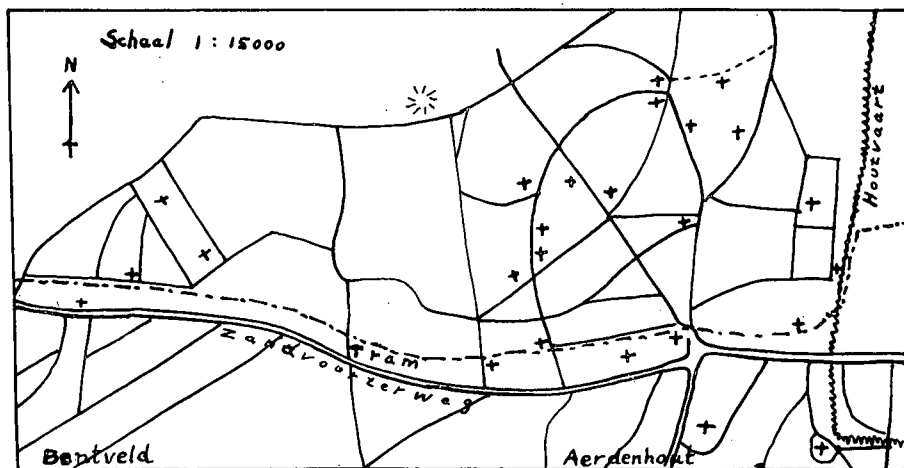




Territoria van de Europese kanarie (aangegeven met een kruisje) in Aerdenhout en Bentveld, vastgesteld in dit voorjaar tot 7 Mei 1955.

Vroeger zijn ze ook in de omgeving van Arnhem gesignaleerd, maar of ze daar nog regelmatig voorkomen, is ons niet bekend.

Het zou interessant zijn, thans eens een overzicht te krijgen van het voorkomen van de Europese kanarie in Nederland. Zou daarom ieder, die gegevens hierover kan verstrekken, deze willen opgeven aan ondergetekende, Veldlaan 8, Bentveld? Wij hopen dan in „Natura” te zijner tijd hierop terug te kunnen komen.

T. Bloem-Margadant



## Een „uniek” nest van de Hoornaar

(*Vespa Crabro* L.)

Toen de nesten van de sociale wespen mijn aandacht begonnen te trekken, had ik nooit vermoed, hoe sterk de vormen van deze nesten kunnen variëren. Had ik het geweten, misschien was ik er nooit aan begonnen. Tot mijn geluk kreeg ik eerst „normale”, d.i. vrijwel alzijdig symmetrische, nesten in handen en begonnen de afwijkingen zich aan mij te vertonen als eenvoudig te verklaren verschijnselen. Dit zorgde er voor, dat ik „gereed” was, toen meer gecompliceerde „vervormingen” aan mijn oordeel werden onderworpen. De vooraf vastgestelde hoofdpunten in de bouw konden via nevenverschijnselen in de afwijkingen worden teruggevonden, waardoor bleek, dat steeds dezelfde bouwetten gelden: het verkrijgen van inzicht in de bouw werd daardoor zeer vergemakkelijkt.

Verbeeldt u zich mijn ontzetting, toen ik van het hierbij afgebeelde nest van *Vespa Crabro* ter controle van mijn kennis een proefverklaring had opgesteld en deze ... totaal van de werkelijkheid bleek af te wijken. Wat was hier aan de hand?

Laat ik de situatie even meedelen. Bij het afdrukken van negatieven stuitte de

directeur van het Natuur Historisch Museum te Enschede, de heer Roding, op de afbeelding van een zeer langgerekt hoornaarnest (70 x 25 x 20 cm) uit Eibergen, dat door bemiddeling van de heer Kreeftenberg uit Varsseveld aan het museum was geschonken. Hij zond mij een afdruk van het negatief met een enkel gegeven.

Nu kunnen dergelijke langgerekte nesten (verh. ca 1 : 3) feitelijk slechts ontstaan onder een zo goed als *alzijdige* belemmering van de bouw. Dit deed mij neerschrijven, dat het vermoedelijk in een alzijdig begrensde ruimte was ontstaan, zodat ik aan een nest uit een bijzonder grote nestkast ging denken (spechtenkast).

Volgens de situatie op de foto scheen het nest gemonteerd te zijn, maar had men het mogelijk uitgezaagd? Het nest was ongetwijfeld gaaf, voor een hoornaarnest zelfs zéér fraai geconserveerd (zeer broos omhulsel).

De na informatie van de heer Kreeftenberg verkregen inlichtingen weken wel zeer van mijn prognose af. Er was *geen enkele bijzondere belemmering* aanwezig geweest, uitgezonderd dan de achterzijde, waar het nest *tegen de wand* was gebouwd. Maar . . . er was een situatieschets bijgevoegd en die week ook

zeer af van de montage op de foto. Zo bracht die schets de oplossing en wel een zeer bijzondere. Het nest was vervaardigd onder (aan) een dwarsbalkje in de nok van een schuur tegen een wand en . . . het was een méérjarig nest: de wespen hadden er twee jaar aan gebouwd (1950—'51).

Nu bleek uit de foto, dat het nest een merkwaardige tweedeling vertoonde (reeds vreemd bij eerste bezichtiging, maar zonder gegevens als afwijking onverklaarbaar). Hier zag men niet meer of minder dan *twee* nesten boven elkaar: een bovenst van ca 46 cm en een daaronder, juist half zo groot, ca 23 cm en van minder afwijkende vorm (mooi half-bolvormig).

Van het oorspronkelijke, het bovenste, nest viel dus een derde van de lengte weg, hetgeen een veel aannemelijker afwijking overliet. Deze veel minder gerekte vorm (verh. ca 1 : 2) werd onmiddellijk verklaard door het er zich boven bevindende balkje en de belemmerende achterwand, die de





bouw naar voren duwt, maar ook de raten (met minder cellen) sneller op elkaar doet volgen. Het bovenliggende latje, dat „loop”-reacties bij de wespen oproept, heeft reeds bij het oorspronkelijke nest de hulsels boven verbreed (parallel met de bouw van een nest van *V. saxonica* in Biezelinghe 1954). Minder waarschijnlijk, maar mogelijk, heeft het wespenvolk bij de herhaalde bouw ook aan de oorspronkelijke hulsels gewerkt en vanaf de balk de rechte bovenzijde met de gewelfde nestwand in één lijn gebracht. De feiten zouden alleen door opening aan de dag kunnen treden (bijv. hoe het tweede nest aan nest één verbonden is). Er is echter meer voor te zeggen, dat het nest voorlopig geheel intact blijft.

Daar, althans in Nederland, een twee-jarig *vrij-gebouwd* nest niet is gesignaleerd, verdient de foto ten volle een publicatie in *Natura*, het is in vele opzichten een „unicum”.

Alleen reeds het bestaan van dit nest werpt vragen op over de mogelijkheid van overwintering van *Vespa-Crabo*'s in de eigen nesten. Dit punt is reeds in discussie geweest in de *Entomologische Berichten* (omstreeks 1953-'55). De vorm van het tweede nest, zo gescheiden van het eerste schijnend, weersprekt ingebruikneming van het oude nest, waarin de overwintering dan moet hebben plaats gehad.

Het is bekend en ook door mij twee jaren achtereen waargenomen, dat hoornaars in holle bomen (i.c. te Chaam) meermalen in dezelfde holte nesten. Dit stelt de overwintering in het nest niet tot feit, evenmin als het de mogelijkheid loochent. De gewone gang van zaken is echter, dat de bevruchte hoornaar-koninginnen zich ver van hun nest begeven en zelfs in de grond kruipen om te overwinteren (geval van opgespitte hoornaar in Biezelinghe). Het ligt dus in de lijn van dit artikel een beroep te doen op onze lezers en hun te vragen of zij *eigen* ervaringen hebben omtrent het vinden van overwinterende hoornaars in hun eigen nest.

Onlangs is bekend geworden, dat onze Duitse wesp, *V. germanica*, het klaar speelt in Australië het oude nest in gebruik te nemen en daardoor in staat is geweldige (manshoge) nesten te bouwen (Thomas). In wat ik van foto's heb gezien, kan geen uitwendige verdeling van het nest worden geconstateerd. Wanneer dit nest van de hoornaar tweedelig is, zoals het zich vertoont, hebben we van *Vespa Crabo* een parallel met de nestbouw van *Polistes gallicus*, waarvan men vertelt, dat onder het eerste (hulselloze) nest soms een tweede wordt gebouwd (niet door hetzelfde volkje).

Als bijzonderheid van het hier afgebeelde nest moet nog worden aangemerkt, dat er heel weinig kleine, bolle schulpen in het omhulsel voorkomen (zie bovenaan). De hoge, brede lappen, in één stuk gebouwd, gelijken veel meer op het werk van *V. saxonica* en *V. sylvestris* (Media-groep), die als het ware telkens een vergroot „koninginnenestje” om het oorspronkelijke bouwen (ook met de nodige afwijkingen).

In verband met door mij aangewezen „Crabo-achtige” bouw bij *V. vulgaris* en *V. Germanica*, is het nuttig op te merken, dat de vorm van de schulpen blijkbaar geen *scherp* verschil tussen de bouw der soorten uitbeeldt, wat in

overeenstemming is met de grote overeenkomst in hun „koninginnenestjes”. Dit zegt ons (met veel meer voorbeelden aan te tonen) dat wij bij de sociale volken *zéér* voorzichtig behoren te zijn met beoordelingen over de *verschijningsvorm* van de bouw en de *verschijningsvormen* van de *details* van de bouw. Deze regel brengt ons op het spoor van talloze thans nog over het hoofd geziene feiten in de sociale volken, vooral bij hommels en bijeen.

Biezeling (Z.), Dec. 1954

Br. J. J. R. Walrecht.

*Naschrift:*

Op 30 April ontving ik in Hoedekenskerke een nest van *Vespa vulgaris* (ledig en overjarig), waarin ik in een holte tussen de omhulsels een nestje aantrof van de hoornaar. In zekere zin was dit geval dus analoog met het voorgaande, het verschil hierin liggend, dat ditmaal gebouwd was tegen een nest van een andere soort.

## De duinen als waterreservoir en als natuurgebied

Het is een bekend feit, dat onze voorraad duinwater gevormd is door eeuwenlange neerslag. Jaar op jaar heeft de regen in het onderduinse reservoir een nieuwe voorraad zoet water gebracht. Natuurlijk gaat er ook telken jare een groot deel verloren door verdamping, zijdelingse afvloeiing en andere oorzaken, maar de zg. nuttige neerslag is zeer aanzienlijk.

Men heeft wel eens gemeend, dat de voorraad zó groot was geworden, dat er bij voldoende winningsmiddelen onbeperkt water te onttrekken zou zijn. Sinds lang echter weet iedereen wel beter.

Stellen we ons even voor: een duingebied in korte tijd gevormd en geheel



Gezicht op het duinlandschap bij Wassenaar.

(foto Gemeente 's-Gravenhage)